

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.12.35>

УДК 332.63: 338.2

В. М. Дереза,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри економічного аналізу і фінансів,
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1875-4743>

ОЦІНКА РИЗИКІВ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ЕКОЛОГІЧНО СТАЛИХ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФОРМ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

V. Dereza,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Economic Analysis and Finance,
National Technical University “Dnipro Polytechnic”*

RISK ASSESSMENT IN TRANSITIONING TO ENVIRONMENTALLY SUSTAINABLE AND COMPETITIVE ECONOMIC MODELS

У статті розглядаються основні аспекти оцінки ризиків в контексті переходу до екологічно сталих та конкурентоспроможних форм розвитку економіки. Аналізується важливість інтеграції екологічних критеріїв у процес прийняття економічних рішень та визначення ризиків, що виникають внаслідок несоціально відповідальної діяльності підприємств. Окрему увагу приділено сучасним методам оцінки ризиків, включаючи кількісні та якісні

підходи, а також їхньому застосуванню в умовах глобалізації. У статті також представлено огляд міжнародних практик і стандартів у сфері оцінки ризиків, що можуть слугувати орієнтирами для України. Результати дослідження вказують на необхідність комплексного підходу до управління ризиками, який враховує екологічні, економічні та соціальні фактори. Висновки можуть стати основою для розробки рекомендацій щодо підвищення стійкості економіки в умовах екологічних викликів.

The increasing urgency for environmental sustainability and competitive economic development compels the assessment of risks associated with the shift toward environmentally sustainable and competitive economic models. This paper delves into key methods for evaluating these risks, identifying the potential economic challenges and opportunities that arise in adapting to sustainable practices. By examining current international standards and practices, the study highlights significant strategies for risk management in sustainable development contexts. Sustainable economic practices, while essential for environmental stability, pose certain financial risks, including shifts in resource allocation, increased initial investment, and potential fluctuations in market demand. Sustainable development risks are defined as the probability of events or circumstances that may adversely affect the achievement of economic, environmental and social goals. The peculiarity of these risks is their complexity and multidirectional impact, which may cause unpredictable consequences for various sectors of the economy, ecosystem, and society. Nonetheless, these practices are integral to long-term competitiveness and resilience. The paper discusses specific risk factors, such as regulatory changes, market adaptation, and technological advancements, and their impact on economic stability. Emphasis is placed on the role of policymakers, financial institutions, and businesses in adopting and supporting sustainability as a foundational component of economic growth. This research also considers global case studies to illustrate effective implementation of eco-friendly strategies in diverse economic sectors. Results

indicate that countries and companies which prioritize environmental sustainability often gain a competitive edge, increased efficiency, and better compliance with global regulations. This study provides a comprehensive framework for understanding and mitigating risks in sustainable economic transitions, offering guidance for stakeholders to effectively integrate sustainability within risk management policies.

Ключові слова: оцінка ризиків, екологічна стійкість, конкурентоспроможність, стійкий розвиток, економічні ризики.

Keywords: risk assessment, environmental sustainability, competitiveness, sustainable development, economic risks.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема переходу до екологічно сталих і конкурентоспроможних моделей розвитку економіки набуває дедалі більшого значення у сучасному світі. Зростаюча потреба у забезпеченні сталого розвитку обумовлена численними екологічними викликами, що постають перед людством: виснаженням природних ресурсів, зміною клімату, забрудненням довкілля та зниженням біорізноманіття. Ці виклики впливають не тільки на якість життя, а й на економічну стабільність держав та їхню конкурентоспроможність на міжнародній арені. У зв'язку з цим перед науковою спільнотою, урядами та бізнесом постає завдання створити умови для інтеграції екологічно орієнтованих підходів в економічний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оцінки ризиків, пов'язаних з переходом до екологічно сталих економічних моделей, а також пошуку можливих шляхів їх мінімізації присвячені роботи багатьох науковців, зокрема В. В. Борисюка [1], В.М. Бутенко, М.В. Байдацького, [2], К.Е. Шурди [3], О.А. Джусова [4], В. О. Солодкого [5]. Проте деякі аспекти побудови економічної системи, яка б одночасно сприяла економічному

зростанню та збереженню природних ресурсів для майбутніх поколінь потребують подальшого розвитку.

Постановка завдання. Інтеграція принципів екологічної стійкості у різні сектори економіки потребує змін у підходах до оцінки та управління ризиками, які можуть стати основою для підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Для досягнення цієї мети необхідно розв'язати наступні завдання: дослідити теоретичні основи оцінки ризиків у контексті екологічно сталого розвитку, охарактеризувати ключові ризики, пов'язані з впровадженням екологічних стандартів та практик, розглянути методи та інструменти оцінки ризиків, що застосовуються у міжнародній практиці, проаналізувати виклики та можливості управління ризиками у перехідних економіках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сталий розвиток економіки є концепцією, спрямованою на забезпечення стабільного економічного зростання з одночасним збереженням природного середовища та дотриманням соціальної справедливості. Основна мета сталого розвитку полягає у гармонійному поєднанні екологічних, економічних та соціальних аспектів для забезпечення добробуту нинішніх і майбутніх поколінь. Важливим аспектом цього процесу є врахування ризиків, пов'язаних із переходом до екологічно сталих форм розвитку, а також розробка механізмів їх ідентифікації, оцінки та мінімізації. У цьому контексті визначення та класифікація ризиків є фундаментальною основою для побудови ефективної системи управління ризиками. Під ризиками сталого розвитку розуміють ймовірність виникнення подій або обставин, які можуть негативно вплинути на досягнення поставлених економічних, екологічних та соціальних цілей. Особливістю цих ризиків є їхня комплексність та багатовекторний вплив, що може спричинити непередбачувані наслідки для різних секторів економіки, екосистеми, а також для суспільства в цілому. Наприклад, несприятливі зміни у кліматі можуть призвести до значних економічних втрат, підвищення витрат на адаптацію інфраструктури та зменшення продуктивності в

аграрному секторі. Для ефективного управління ризиками сталого розвитку необхідно класифікувати їх за різними ознаками, що дозволяє виявити пріоритети в їх оцінці та розробити відповідні стратегії реагування.

Основними типами ризиків у контексті сталого розвитку є:

1. Екологічні ризики: Пов'язані із загрозами природним ресурсам і екосистемам. Основні джерела екологічних ризиків включають забруднення повітря, води і ґрунтів, зміни клімату, вичерпання природних ресурсів та біологічного різноманіття. Наприклад, зростання рівня вуглекислого газу в атмосфері може призвести до глобального потепління та змін у біологічному ландшафті, що, у свою чергу, вимагає адаптаційних заходів від бізнесу і урядів.

2. Економічні ризики: Включають фінансові нестабільності та кризові ситуації, які виникають через трансформаційні процеси в економіці, пов'язані з переходом на екологічно стійкі моделі. Це, зокрема, ризики втрати рентабельності, зростання витрат на екологічні стандарти, падіння інвестиційної привабливості певних галузей. Наприклад, зміни у законодавстві, спрямовані на зниження викидів, можуть призвести до збільшення витрат виробників на впровадження еко-інновацій.

3. Соціальні ризики: Виникають у результаті змін в умовах зайнятості, добробуті населення та доступності основних ресурсів. Ці ризики включають зростання соціальної напруги, пов'язане зі змінами на ринку праці, скорочення робочих місць у традиційних галузях, що не відповідають вимогам сталого розвитку, а також проблеми з рівнем життя населення через збільшення вартості життя в умовах переходу на нові стандарти.

4. Інституційні та нормативні ризики: Пов'язані зі змінами у правовій та регуляторній базах, які можуть впливати на бізнес-процеси та економічні стратегії компаній. Наприклад, зміни у екологічному законодавстві або впровадження нових стандартів і вимог щодо виробництва екологічно безпечної продукції можуть потребувати від підприємств значних фінансових вкладень і реструктуризації бізнес-процесів.

5. Технологічні ризики: Пов'язані з невизначеністю впливу нових технологій на економіку, соціальні відносини та навколишнє середовище. Наприклад, використання інноваційних енергозберігаючих або безвідходних технологій може призвести до ризиків, пов'язаних з непередбачуваними наслідками для здоров'я людей, змінами у зайнятості та надійності цих технологій у довгостроковій перспективі [3].

Класифікація ризиків сталого розвитку також враховує їх взаємозв'язок, адже часто ризики одного типу можуть посилювати або створювати ризики іншого типу. Наприклад, екологічні ризики, спричинені зміною клімату, можуть підвищувати економічні витрати через необхідність відновлення інфраструктури або адаптаційних заходів у сільському господарстві. Водночас економічна нестабільність може посилити соціальні ризики, особливо в регіонах із низьким рівнем добробуту. Така комплексність та багатосторонній вплив ризиків потребує інтегрованого підходу до управління ризиками. Оцінка ризиків є важливою складовою управління економічними процесами в умовах екологічної сталості. Вона передбачає аналіз можливих загроз та розробку ефективних стратегій для зменшення негативного впливу на сталий розвиток.

Основні підходи до оцінки ризиків включають наступні підходи. Ідентифікація ризиків передбачає виявлення потенційних загроз, які можуть впливати на екологічну та економічну стабільність. На цьому етапі аналізуються різноманітні фактори: екологічні, соціальні, економічні та регуляторні. Наприклад, при переході до екологічно сталих технологій слід враховувати ризики, пов'язані з можливими змінами у правових регулюваннях, доступністю ресурсів, інноваційними потребами тощо. Використання SWOT-аналізу допомагає визначити слабкі місця та загрози, що заважають реалізації екологічної сталості. Кількісна оцінка ризиків включає використання статистичних та математичних моделей для розрахунку ймовірності настання певних подій і можливих втрат. Найпоширеніші інструменти – аналіз сценаріїв, аналіз чутливості,

ймовірнісний аналіз і метод Монте-Карло. Наприклад, сценарії розвитку екологічно сталого виробництва можуть варіюватися від найкращих до найгірших, що дозволяє оцінити можливі витрати й ефективно планувати ресурси для мінімізації ризиків. Якісна оцінка використовується для аналізу труднощів, які не можуть бути легко виражені у кількісних показниках. Вона базується на експертних оцінках, методах ідентифікації та ранжування ризиків. Наприклад, для оцінки рівня зацікавленості зацікавлених сторін у переході до екологічної сталості, можна використовувати методи опитування та інтерв'ю. Це дозволяє виявити можливі бар'єри на рівні соціальних, економічних та екологічних складових.

Системний підхід передбачає розгляд ризиків у взаємозв'язку з різними факторами. Для оцінки ризиків екологічної сталості необхідно врахувати як зовнішні, так і внутрішні чинники, що впливають на організацію або державу. Наприклад, екологічні загрози, як-от забруднення навколишнього середовища, можуть посилюватись через соціально-економічні зміни, що вимагає міждисциплінарного підходу до управління ризиками. Інноваційні підходи та використання великих даних Сучасні інноваційні підходи включають застосування технологій великих даних (Big Data) та машинного навчання для прогнозування екологічних та економічних ризиків. Використання великих даних дозволяє відстежувати зміни в режимі реального часу, надаючи можливість швидко адаптувати стратегії управління ризиками до поточних умов. Це особливо актуально в умовах переходу до сталого розвитку, де важливими є своєчасність і точність прийняття рішень. Підхід життєвого циклу (Life Cycle Assessment, LCA) Оцінка життєвого циклу є ефективним підходом для оцінки ризиків на всіх етапах виробництва та споживання. Вона передбачає аналіз впливу продуктів і послуг на екологію, починаючи від видобутку сировини до утилізації відходів. Такий підхід дозволяє ідентифікувати ключові джерела ризиків для екології та розробити ефективні методи їх зменшення [4].

Переходячи до екологічно сталих форм економічного розвитку, суспільство стикається з низкою різноманітних ризиків, які можуть мати негативний вплив на економіку, соціальну стабільність та довкілля. У цьому розділі буде розглянуто основні види ризиків, пов'язаних із трансформацією економічних систем до екологічної сталості, а також їхні можливі наслідки для різних секторів економіки та населення.

Екологічні ризики, що виникають у процесі переходу до сталого розвитку, можуть бути спричинені як несприятливими природними умовами, так і недоліками в управлінні природними ресурсами. Впровадження екологічно чистих технологій потребує значних фінансових інвестицій і часу, що, у свою чергу, може призвести до непередбачуваних наслідків для екосистем.

Серед основних екологічних ризиків виділяють: Ризик знищення біорізноманіття через розробку нових інфраструктурних проєктів. Неправильно сплановане будівництво екологічних підприємств, таких як вітрові та сонячні станції, може негативно впливати на місцеву флору та фауну. Збільшення використання ресурсів для виготовлення екологічних технологій. Наприклад, видобуток рідкоземельних металів для виробництва батарей та сонячних панелей може призвести до виснаження природних ресурсів і забруднення. Ризик зміни клімату через непрогнозовані наслідки технологічних інновацій, що можуть вплинути на викиди парникових газів. Деякі "зелені" технології на початкових етапах можуть потребувати значного енергоспоживання, що збільшує вуглецевий слід [1].

Впровадження екологічно сталих практик часто пов'язане з високими економічними витратами та ризиками для бізнесу та урядів. Серед ключових економічних ризиків слід виділити: Ризик фінансової нестабільності внаслідок збільшення інвестицій у нові екологічні технології та зміни в традиційних галузях промисловості, таких як енергетика та транспорт. Це може призвести до коливань на ринках капіталу та ризиків для інвесторів. Ризик зниження конкурентоспроможності традиційних галузей. Під час

переходу до екологічно сталого розвитку багато секторів, таких як вуглевидобування або металургія, можуть зазнати значних збитків через зміни в попиті та нові екологічні регуляції. Це сприяє переміщенню капіталу з цих галузей, що збільшує ризик банкрутства компаній і зростання рівня безробіття. Невизначеність щодо економічної ефективності "зелених" технологій. Інноваційні проекти можуть мати тривалий період окупності, а деякі з них можуть не виправдати інвестиційні очікування через складність реалізації та невизначеність в отриманні прибутку.

Переходячи до екологічно сталого розвитку, країни стикаються з ризиками соціальної нерівності та несправедливості, оскільки певні групи населення можуть бути більш вразливими до змін. Основні соціальні ризики включають: Загроза соціальної нерівності. Деякі громади, зокрема ті, що залежать від традиційних промислових робочих місць, таких як вугільні шахти або важка промисловість, можуть відчувати значний економічний удар через закриття підприємств. Це створює ризик зростання бідності та соціального напруження у цих регіонах. Ризик масового безробіття у традиційних галузях, оскільки скорочення виробництва може призвести до звільнень. У той же час, нові робочі місця, створені у сфері екологічно чистих технологій, можуть вимагати специфічних навичок, що сприяє поглибленню дисбалансу на ринку праці. Психологічний ризик та культурна адаптація. Зміна життєвих звичок та переосмислення цінностей на користь екологічного способу життя можуть спровокувати опір у суспільстві та потребують додаткової просвітницької роботи та формування нових культурних норм [5].

У процесі переходу до екологічно сталих моделей розвитку економіки ефективна оцінка ризиків стає ключовою умовою мінімізації можливих негативних наслідків. Під оцінкою ризиків розуміється системний процес ідентифікації, аналізу та оцінювання ризиків, що впливають на розвиток підприємства, галузі чи економіки загалом. Нижче розглянуто основні

методи та інструменти, що використовуються в оцінці ризиків у цьому контексті.

Ідентифікація ризиків — перший і важливий крок у процесі оцінки, що включає визначення та категоризацію ризиків, які можуть вплинути на досягнення цілей сталого розвитку. Для цього використовуються такі підходи: Аналіз середовища: визначення зовнішніх факторів (екологічних, економічних, політичних), що можуть вплинути на діяльність. Зазвичай застосовується аналіз PESTEL (Політичні, Економічні, Соціальні, Технологічні, Екологічні та Легальні фактори). SWOT-аналіз: визначення сильних і слабких сторін, можливостей та загроз у контексті переходу до сталого розвитку. SWOT дозволяє виявити ризики, пов'язані з конкретними аспектами діяльності підприємства або галузі. Аналіз зацікавлених сторін: оцінка ризиків, пов'язаних із впливом на стейкхолдерів (інвестори, регулятори, споживачі), що можуть мати різні очікування та вимоги до екологічно сталих практик [3].

Кількісні методи дозволяють обчислити потенційний фінансовий вплив ризиків, а також визначити ймовірність їх настання. До основних кількісних методів відносяться: Метод аналізу сценаріїв: розробка та аналіз можливих сценаріїв розвитку подій, включаючи найкращий, найгірший та базовий сценарії. Це дозволяє оцінити можливий фінансовий вплив різних ризиків та визначити оптимальні стратегії для їх мінімізації. Аналіз чутливості: визначення, наскільки зміни у зовнішніх або внутрішніх факторах (наприклад, ціни на ресурси, законодавчі зміни) можуть вплинути на результат. Цей метод часто застосовується для оцінки залежності фінансових результатів від ключових ризикових факторів. Монте-Карло моделювання: використовується для моделювання впливу ризиків на основні фінансові показники компанії шляхом багаторазового повторення випадкових змінних. Завдяки цьому методу можна визначити розподіл ймовірності для очікуваного фінансового результату.

Якісні методи використовуються для оцінки ризиків, які важко кількісно виміряти. Вони дозволяють оцінити ризики з погляду їх ймовірності та впливу: Експертне оцінювання: залучення експертів для ідентифікації та оцінки ризиків на основі їхнього досвіду. Це можуть бути як внутрішні фахівці, так і зовнішні консультанти, які мають спеціалізовані знання у сфері екологічного ризик-менеджменту. Метод Делфі: проведення багатоступеневого опитування групи експертів для досягнення узгодженої думки щодо рівня ризиків. Цей метод особливо корисний для оцінки довгострокових екологічних ризиків, що супроводжують перехід до сталого розвитку. Метод матриці ризиків: оцінка ризиків за допомогою матриці, де ризики класифікуються за рівнем їх ймовірності та впливу. Цей метод дозволяє визначити пріоритетність ризиків і зосередити ресурси на управлінні найбільш критичними з них.

Інструменти оцінки ризиків включають як програмне забезпечення, так і спеціалізовані платформи для моніторингу та аналізу даних. Деякі з популярних інструментів: Системи управління ризиками (Risk Management Information Systems, RMIS): програмне забезпечення для збору та аналізу інформації про ризики, яке дозволяє автоматизувати процеси ідентифікації, оцінки та моніторингу ризиків. ESG-аналітика (Environmental, Social, Governance): інструменти для оцінки екологічних, соціальних та управлінських показників компаній, що дозволяють оцінити екологічний та соціальний вплив підприємства, а також сприяти зниженню екологічних ризиків. Аналіз великих даних (Big Data Analytics): використання великих масивів даних для виявлення нових ризикових трендів. Інструменти аналізу великих даних дозволяють здійснювати моніторинг ринку та інші зовнішні чинники, що можуть впливати на ризики сталого розвитку.

На сучасному етапі розвитку світової економіки оцінка ризиків у контексті сталого розвитку та екологічної стабільності стала одним із ключових напрямів. Впровадження міжнародних стандартів і передових

практик дозволяє не лише оцінювати, а й ефективно управляти ризиками, що виникають у процесі переходу до екологічно сталих економічних моделей.

Існують наступні основні міжнародні стандарти та практики, що забезпечують адекватне управління ризиками та підвищують конкурентоспроможність.

1. Міжнародний стандарт ISO 31000

Стандарт ISO 31000:2018 [6] є одним із найвідоміших стандартів у сфері ризик-менеджменту. Він пропонує керівні принципи для загальної оцінки ризиків і розробки ефективних стратегій їх управління. ISO 31000 визначає підхід, який зосереджується на:

- ідентифікації та класифікації ризиків;
- оцінці потенційного впливу ризиків на організацію та її екологічну сталість;
- розробці стратегій управління ризиками, спрямованих на їх зменшення чи усунення.

ISO 31000 також наголошує на важливості інтеграції управління ризиками в усі рівні організації, що сприяє сталому розвитку та ефективному розподілу ресурсів.

2. Стандарти Міжнародної фінансової корпорації (IFC)

IFC [7] розробила ряд екологічних, соціальних та управлінських стандартів, що встановлюють вимоги до оцінки екологічних ризиків. Вони передбачають:

- оцінку ризиків впливу бізнесу на навколишнє середовище;
- визначення заходів для мінімізації негативного екологічного впливу;
- підтримку прозорості та звітності щодо екологічної та соціальної відповідальності.

Практики IFC застосовуються у різних галузях і можуть використовуватися як основа для прийняття управлінських рішень у напрямку сталого розвитку.

3. Міжнародна ініціатива Global Reporting Initiative (GRI)

GRI є загальновизнаною методологією для звітування у сфері сталого розвитку. Стандарти GRI [8] передбачають оцінку та звітування про екологічні та соціальні ризики, пов'язані з діяльністю організацій. Основні принципи GRI включають:

- оцінку екологічних впливів компанії на всіх етапах її діяльності;
- забезпечення прозорості в розкритті екологічної інформації;
- включення у звіти компаній інформації про стратегії управління ризиками для підвищення довіри інвесторів.

GRI заохочує компанії до розробки відповідальних стратегій, що знижують ризики та сприяють сталому економічному розвитку.

4. Рамкова угода ООН щодо зміни клімату (UNFCCC)

UNFCCC [9] розробила практики для оцінки ризиків, пов'язаних із кліматичними змінами, що забезпечують сталий розвиток у довгостроковій перспективі. Зокрема, компаніям рекомендується:

- визначати ризики, пов'язані з кліматичними змінами, у своїй діяльності;
- розробляти стратегії адаптації до змін клімату;
- звітувати про екологічну стійкість та заходи, які були реалізовані для зниження ризиків.

Ці стандарти дозволяють компаніям підготуватися до можливих кліматичних викликів, що, у свою чергу, підвищує їхню конкурентоспроможність.

5. Стандарти та ініціативи Європейського Союзу.

Європейський Союз [10] активно підтримує екологічну сталість через різноманітні регуляторні акти, такі як Європейська зелена угода та Пакет заходів щодо сталого фінансування. Ці ініціативи включають:

- вимоги до екологічної звітності для компаній та фінансових установ;
- регламентацію щодо управління ризиками, пов'язаними зі зміною клімату;
- інвестиційні критерії для підтримки екологічно сталих проектів.

Дотримання європейських стандартів дозволяє організаціям не лише відповідати регуляторним вимогам, а й підвищувати свою привабливість для інвесторів.

Процес переходу до екологічно сталих та конкурентоспроможних форм розвитку економіки супроводжується значними викликами, що потребують ретельного управління ризиками. Ці ризики охоплюють екологічні, економічні, соціальні та інституційні аспекти, що обумовлюють необхідність комплексного підходу до управління, заснованого на міжнародних стандартах та адаптованих до умов національної економіки. У перехідних економіках управління ризиками ускладнене наявністю таких специфічних проблем: Економічна нестабільність – часті коливання курсів валют, інфляційні процеси та дефіцит ресурсів ускладнюють інвестиції в екологічні проекти, що потребують довготривалих вкладень. Недосконала регуляторна база – часто відсутні чіткі стандарти і вимоги щодо сталого розвитку та управління ризиками. Це знижує довіру до екологічних інвестицій та створює перешкоди для залучення міжнародного капіталу.

Перехід до екологічної економіки може викликати зміни на ринку праці, що впливає на зайнятість і соціальну стабільність, особливо в регіонах з високою залежністю від екологічно нестійких галузей.

Брак сучасних технологій і необхідність значних капіталовкладень для модернізації виробничих потужностей робить більш складним впровадження принципів сталого розвитку.

Для ефективного подолання цих викликів важливими є адаптація міжнародних стандартів управління ризиками та їх інтеграція в національні економічні системи. Найбільш ефективними методами управління ризиками вважаються: SWOT-аналіз та PESTLE-аналіз – ці методи дозволяють комплексно оцінити сильні та слабкі сторони економіки, можливості й загрози, пов'язані із зовнішніми факторами. Вони допомагають краще зрозуміти вплив екологічних, політичних та економічних змін на стратегії сталого розвитку. Оцінка екологічного та соціального впливу – цей інструмент необхідний для мінімізації

потенційних негативних наслідків на довкілля та суспільство. Він дозволяє спрогнозувати вплив на екосистеми, здоров'я населення та місцеві громади ще на етапі планування проекту. Використання сценарного аналізу – дає змогу проаналізувати можливі сценарії розвитку подій з урахуванням різних рівнів ризику. Це допомагає організаціям підготуватися до різних варіантів розвитку ситуації, розробити варіанти рішень для кожного сценарію та забезпечити більшу стабільність у непередбачуваних умовах. Страхування ризиків – важливий інструмент для захисту від непередбачуваних втрат. Використання страхових продуктів дозволяє компенсувати фінансові втрати, пов'язані з екологічними або соціальними ризиками, що підвищує стійкість бізнесу.

Для ефективного управління ризиками в перехідних економіках необхідно враховувати особливості локального ринку та інституційні обмеження. У цьому контексті доцільно впроваджувати такі рекомендації: Інституційна розбудова – створення нових та модернізація існуючих інституцій, відповідальних за впровадження стандартів екологічного управління та оцінки ризиків. Це сприятиме підвищенню прозорості та створенню сприятливих умов для інвестицій. Залучення приватного капіталу та розвиток державно-приватного партнерства (ДПП) – у перехідних економіках важливо залучати фінансові ресурси приватного сектору для реалізації екологічних проектів. ДПП може забезпечити необхідне фінансування та розширити доступ до технологій. Підвищення обізнаності та підготовка кадрів – впровадження освітніх програм для підготовки фахівців у сфері екологічного управління, підвищення обізнаності населення та підприємців щодо переваг сталого розвитку сприятиме формуванню позитивного ставлення до екологічних ініціатив [11].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У процесі дослідження оцінки ризиків в умовах переходу до екологічно сталих та конкурентоспроможних форм розвитку економіки було встановлено, що сталий розвиток є невід'ємною складовою сучасних економічних трансформацій. У світі, де екологічні виклики стають дедалі гострішими, необхідність інтеграції

екологічних, економічних та соціальних аспектів у процесі прийняття рішень стає ключовою. Дослідження ризиків, пов'язаних із переходом до екологічно сталого розвитку, вказує на їхню багатовимірність і різноманіття. Екологічні ризики, такі як зміна клімату, деградація природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища, можуть мати серйозні наслідки для економічної стабільності. Економічні та фінансові ризики, що виникають під час реалізації екологічних ініціатив, вимагають ретельного аналізу та оцінки, щоб уникнути негативного впливу на підприємства і галузі. Соціальні ризики, зокрема, пов'язані з змінами в трудовій сфері та соціальною справедливістю, потребують уваги з боку держави та суспільства.

Використання сучасних методів та інструментів оцінки ризиків є критично важливим для ефективного управління ними. Застосування міжнародних практик і стандартів в оцінці ризиків може суттєво підвищити якість прийняття рішень і забезпечити більш стійкий розвиток економіки.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що для успішного переходу до екологічно сталих та конкурентоспроможних форм розвитку економіки необхідно здійснити інтеграцію екологічних аспектів у всі рівні управлінських рішень. Важливо також розвивати навчання та підвищення обізнаності серед усіх учасників економічних процесів, що дозволить знизити ризики і забезпечити сталий розвиток в умовах сучасних викликів. Перспективи подальших досліджень в цій галузі включають глибший аналіз специфічних ризиків в різних секторах економіки та розробку рекомендацій щодо їх мінімізації на основі кращих практик управління ризиками.

Література

1. Борисюк, В. В. Оцінка ризиків у системі управління сталим розвитком. *Економіка і управління: теорія та практика*, 2020 №23(1), С. 45–58.
2. Бутенко, В.М., Байдацький, М.В. Теоретичні основи формування системи управління ризиками на підприємстві. *Економіка та суспільство*, 2023. №50. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-35>.

3. Шурда К.Е. Методи якісного та кількісного аналізу ризиків. *Збалансоване природокористування*. 2020. № 4. С. 64-72. URL: <https://journals.uran.ua/bnusing/article/view/226622>.
4. Джусов О., Корх Н., Асєєва А. Теоретичні засади управління екологічними ризиками в умовах переходу до «зеленої» економіки. *Економіка та суспільство*, 2022. №45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-66>.
5. Солодкий В. О. Особливості реалізації стратегії сталого розвитку в Україні. *Вісник НУБГП. Економічні науки*: зб. наук. праць. Рівне, 2019. № 3(87). С. 148-155. URL: <https://visnyk.nuwm.edu.ua/index.php/econ/article/view/ve320191>.
6. International Organization for Standardization. ISO 31000 - Risk management. URL: <https://www.iso.org/publication/PUB100426.html>.
7. The International Finance Corporation. Стандарти діяльності IFC щодо екологічної та соціальної стійкості. URL: <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2012/ifc-performance-standards>.
8. The global standards for sustainability impacts. URL: <https://www.globalreporting.org/standards>.
9. United nations framework convention on climate change. URL: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>.
10. The European Green Deal. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/story-von-der-leyn-commission/european-green-deal_en/
11. Andrea Larson. *Entrepreneurship and Sustainability*. URL: <https://2012books.lardbucket.org/books/entrepreneurship-and-sustainability>.

References

1. Borysiuk, V. V. (2020), "Risk Assessment in the Sustainability Management System", *Ekonomika i upravlinnia: teoriia ta praktyka*, vol. 23(1), pp. 45–58.
2. Butenko, V.M. and Bajdats'kyj, M.V. (2023), "Theoretical basics of the formation of the risk management system at the enterprise", *Ekonomika ta suspil'stvo*, [Online], vol.50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-35>
3. Shurda, K.E. (2020), "Methods of qualitative and quantitative risk analysis", *Zbalansovane pryrodokorystuvannia*, [Online], vol. 4, pp. 64-72,

available at: <https://journals.uran.ua/bnusing/article/view/226622> (Accessed 14 November 2024)

4. Dzhusov, O.A. Korkh, N.O. and Asieieva, A.S. (2022), “Theoretical foundations of environmental risk management in the context of transition to a «green» economy”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, [Online], vol. 45. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-66>

5. Solodkyi, V.O. (2019), “Peculiarities of sustainable development strategy implementation in Ukraine”, *Visnyk National University of Water and Environmental Engineering. Ekonomichni nauky: zb. nauk. prats'*, [Online], vol. 3(87), pp.148-155, available at: <https://visnyk.nuwm.edu.ua/index.php/econ/article/view/ve320191> (Accessed 12 November 2024)

6. International Organization for Standardization (2018), “ISO 31000 - Risk management”, available at: <https://www.iso.org/publication/PUB100426.html> (Accessed 11 November 2024)

7. The International Finance Corporation. (2012), “Performance Standards on Environmental and Social Sustainability”, available at: <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2012/ifc-performance-standards> (Accessed 10 November 2024)

8. GRI (2024), “The global standards for sustainability impacts”, available at: <https://www.globalreporting.org/standards> (Accessed 14 November 2024)

9. UN (1992), “United nations framework convention on climate change”, available at: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf> (Accessed 14 November 2024)

10. EU (2019), “The European Green Deal”, available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/story-von-der-leyen-commission/european-green-deal_en (Accessed 15 November 2024)

11. Larson, A. (2012), “Entrepreneurship and Sustainability”, available at: <https://2012books.lardbucket.org/books/entrepreneurship-and-sustainability> (Accessed 10 November 2024)

Стаття надійшла до редакції 22.11.2024 р.